

מצוות גמילות חסדים במשנת הרמב"ם

משמעותה של מצוות גמילות חסדים

אלו דברים שאין להם שעור: הפאה, והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא: כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו; ותלמוד תורה כנגד כלם.

משנה, מסכת פאה פרק א

כיצד לפי דעתכם הצדקה פועלת בשני המישורים - בעולם הזה ובעולם הבא?

ביד החזקה כולל הרמב"ם את מצוות החסד בכלל מצוות "ואהבת לרעך כמוך":

מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולעסוק בכל צורכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו, ולספוד, ולחפור, ולקבור; וכן לשמח החתן והכלה, ולסעודם בכל צורכיהם. ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור. אף על פי שקל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). כל הדברים שאמה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן אמה לאחיד בתורה ובמצוות.

הלכות אבל פרק יד א-ב

האם אכן מצוות צדקה היא מצוות בין אדם לחברו? שימו לב לדברים הבאים:

המצווה השמינית: הציווי שנצטוונו להדמות לו ית' כפי יכלתנו, והוא אמרו: "והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט). וכבר כפל ציווי זה ואמר: "ללכת בכל-דרכיו" (שם יא, כב), ובא בפירוש עניין זה: "מה הקב"ה נקרא רחום - אף אתה היה רחום; הקב"ה נקרא חנון - אף אתה היה חנון; הקב"ה נקרא צדיק - אף אתה היה צדיק; הקב"ה נקרא חסיד - אף אתה היה חסיד" - זהו לשון ספרי. וכבר כפל צווי זה בלשון אחר ואמר: "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (שם יג, ה), וגם בפירושו בא, שעניינו להתדמות למעשים הטובים ולמידות הנכבדות שבהם מתואר יתעלה על דרך המשל - יתעלה על הכל עילוי רב.

פסוק המצוות עשין ח

כיצד מגדיר הרמב"ם את מצוות גמ"ח ביד החזקה וכיצד הוא מגדיר מצווה זו בספר המצוות? מי שלא מאמין בה' וגומל חסדים, האם הוא מקיים אותה מצווה בדיוק כמו מי שמאמין בה'?

הרמב"ם היומי - זה הזמן להצטרף!

072-2602040 www.yad14.co.il

מהי מטרת החסד?

בהלכות מתנות עניים מבאר הרמב"ם שהמטרה במצוות צדקה - לעזור לעני עד שלא יהיה יותר נזקק:

מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול, ועל זה נאמר והחזקת בו עד שלא יפול ויצטרך.

הלכות מתנות עניים י.ד.

אפילו אם יש לעני מצרכי בסיס כגון מזון וביגוד, בכל זאת יש מצווה למלא כל חסרונו:

מצות עשה ליתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני, אם הייתה יד הנותן משגת--שנאמר "פתוח תפתח את ידך, לו" (דברים טו, ח), ונאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך" (ויקרא כה, לה), ונאמר "וחי אחיך, עימך" (ויקרא כה, לו). [ב] וכל הרואה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה--עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפוץ את ידך, מאחיך, האביון" (דברים טו, ז).

לפי מה שחסר העני, אתה מצווה ליתן לו--אם אין לו כסות, מכסין אותו; אין לו כלי בית, קונין לו כלי בית; אין לו אישה, משיאין לו אישה; ואם הייתה אישה, משיאין אותה לאיש: אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני וירד מנכסיו--קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר "די מחסורו, אשר יחסר לו" (דברים טו, ח); ומצווה אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצווה לעשרו.

הלכות מתנות עניים ז.א-ב.

האם מצוות גמ"ח היא רק מצווה שבין אדם לחברו? קראו את דברי הרמב"ם הבאים:

ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר "והלכת, בדרכיו" (דברים כח, ט). כך לימדו בפירוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון, אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכינויין, אך אפיים ורב חסד צדיק וישר תמים גיבור וחזק וכיוצא בהן--להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הם, וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות כפי כוחו. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שייקבעו בו--יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזור בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טורח, וייקבעו הדעות בנפשו.

הלכות דעות א.ו-ז.

לאחר שלמדתם את הסבריו של הרמב"ם למצוות גמ"ח - האם מטרת הצדקה היא אך ורק לעזור לעני?

במה מצוות גמ"ח תורמת לנותן החסד?

נסו לדמיין כיצד לפי דעתכם הבנה זו משפיעה על הדרך בה תקיימו מצוות גמ"ח?

חסד - חובה או רשות?

בדרך כלל אנו חושבים שגמ"ח זו זכות, אם רוצים עושים ואם לא אז לכל היותר מפסידים מצווה. האם זה נכון?

הרמב"ם היומי - זה הזמן להצטרף!

072-2602040 www.yad14.co.il

מצווה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן. ומבקרים הרבה פעמים ביום וכל המוסיף משובח, ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים:

הלכות אבל י"ד.

וכל הרואה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה--עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפוץ את ירך, מאחריך, האביון" (דברים טו, ז).

הלכות מתנות עניים ז.ב.

האם מצוות גמילות חסדים היא זכות והתנדבות בלבד?

מה מפסיד מי שלא מבקר חולה ולא נותן צדקה כיצד הוא גורם נזק לעצמו? וכיצד הוא גורם נזק לסביבה?

הרמב"ם מבאר שמצוות צדקה היא סימן למידותיו של אברהם אבינו שאנו כבניו ממשיכים את דרכו:

חייבין אנו להיזהר במצוות צדקה, יתר מכל מצוות עשה--שהצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו, שנאמר "כי ידעתיו, למען אשר יצווה . . ." (בראשית יח, ט). ואין כיסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר "בצדקה, תיכונני" (ישעיהו נד, יד); ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר "ציון, במשפט תיפדה; ושביה, בצדקה" (ישעיהו א, כז).

הלכות מתנות עניים י.א.

לכן מי שלא אכפת לו בכלל מגמ"ח, אולי אינו מצאצאי אברהם.... :

כל המרחם--מרחמין עליו, שנאמר "ונתן לך רחמים וריחמך והרבך" (דברים יג, יח); וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יחוש לייחוסו...

הלכות מתנות עניים י.ג.

והנה באמת גם צדקה לא רק שחייבים לתת אלא מכריחים לתת!:

מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו, בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן, ויורדין לנכסיו בפניו, ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן, וממשכנין על הצדקה ואפילו בערבי שבתות.

הלכות מתנות עניים ז.י.

מדוע ה' מצווה אותנו על הצדקה, אם אנו בטבענו מעוניינים לעשות זאת? אולי אתם מכירים מצוות נוספות או חוקים של המדינה שיש לנו רצון לעשות ובכל זאת יש לנו גם חובה? נסו לחשוב מה ההבדל בין מעשה טוב שבא לנו לעשות אבל אנחנו לא חייבים למעשה טוב שלמרות שאנחנו רוצים לעשותו אנחנו גם חייבים לעשותו?

חידה:

לאור הלימוד, שתפו אותנו במעשה חסד שעשיתם לאחרונה.

את התשובות יש לשלוח בהודעה טקסט עם שם

פרטי ושם בית הספר למספר: 055-7003642

פרסים יוגרלו בין הפותרים!

צדקה = כסף?

הרמב"ם מסביר שיש שני עניינים במצוות גמ"ח:

וגמילות חסדים הוא שם נופל על שני עניינים מן המצוות. האחד שיעזור האדם לישראל בממונו כגון צדקה ופדיון שבויים. והשני, שיעזור אותם בגופו כגון ניחום אבלים, ללוות את המתים ולבוא לחופת חתנים וכד'.

רמב"ם, סדר תפילה

מה צריך לעשות אם אין לכם כסף לעזור לעני?

שאל העני ממך, ואין בידך כלום ליתן לו--פייסהו בדברים. ואסור לגעור בעני, או להגביה הקול עליו בזעקה--מפני שליבו נשבר ונדכה; ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו; אלא יהיה לו כאב בין ברחמים בין בדברים.

מתנות עניים י.ה.

לפי דעתכם מה יותר חשוב בגמ"ח? הכסף או הרחמים לעני? אם אתם לא בטוחים המשיכו ללמוד.

שמונה מעלות יש בצדקה. זו למעלה מזו:

(1) מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול, ועל זה נאמר והחזקת בו עד שלא יפול ויצטרך.

(2) פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח.

(3) פחות מזה שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונים בצדקה נוהגים כשורה.

(4) פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן, כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומפשילים לאחוריהם ובאים העניים ונוטלים כדי שלא יהיה להם בושה.

(5) פחות מזה שיתן לו בידו קודם שישאל.

(6) פחות מזה שיתן לו אחר שישאל.

(7) פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות.

(8) פחות מזה שיתן לו בעצב.

מתנות עניים פרק י הלכות ז-יד

כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע--אפילו נתן לו אלף זהובים, איבד זכותו או הפסידה. אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן עימו על צרתו, ומדבר לו דברי תחנונים ונחמות.

מתנות עניים י.ד.

מה המדרגה הכי גרועה שבצדקה?

לפי דברי הרמב"ם, מה עדיף לתת מיליון ש"ח לעני בבושת פנים או 10 ש"ח באהבה ומאור פנים?

נסו לדמיין את עצמכם כעניים [חס וחלילה] האם באמת הייתם מעדיפים שיהגו עמכם כפי הוראת הרמב"ם?

הרמב"ם היומי - זה הזמן להצטרף!

072-2602040 www.yad14.co.il